OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Sınıf-10

KONU TANZİMAT DÖNEMİ ROMANI

Tanzimat edebiyatı, Tanzimat'ın ilânından yirmi yıl kadar sonra 1860'ta Şinasi'nin Agâh Efendi ile Tercümân-ı Ahvâl gazetesini çıkarmasıyla başlayan ve 1895'e kadar süren edebî dönemin adıdır. Türk edebiyatında önemli bir anlatım birikimi ve geleneği olmakla birlikte roman türünün ilk örnekleri önce çeviri, sonra da Batı romanlarının taklit edilmesi yoluyla bu dönemde oluşturulmuştur. Şemsettin Sami'nin ilk yerli roman olan Taaşşuk-ı Tal'at ve Fıtnat adlı eserinden sonra ilk edebî roman Namık Kemal'in İntibah adlı eseridir. Ahmet Mithat, Namık Kemal gibi sanatçılar; günlük yaşamı konu edinen, sosyal yaşamla ilgili sorunları (yanlış ve mutsuz evlilikler, esaret, Batılılaşmayı yanlış yorumlayan gençler vb.) dile getiren romanlar yazmışlardır. Genellikle bir ibretle son bulan eserlerde yazar, roman tekniğine aykırı olarak yer yer olay ve düşüncelere karışır.

Recaizade Mahmut Ekrem (Araba Sevdası), Sami Paşazâde Sezâî (Sergüzeşt) ve Nabizâde Nazım (Karabibik, Zehra) bu dönemin diğer önemli sanatçıları arasında yer alır.

FELÂTUN BEY İLE RÂKIM EFENDİ

Mustafa Meraki Bey kırk beş yaşında, alafrangaya aşırı derecede meraklı bir insandır. Bu beyin on beş yaşında Mihriban adında bir kızı ve yirmi yedi yaşında Fêlatun Bey adında bir oğlu vardır. Çocuklarını güzel giydirir ama eğitimlerine özen göstermez. Felâtun Bey; alafrangalık bakımından babasını bile geçen, tembelliğinden ve gezmeye eğlenmeye düşkünlüğünden kalemdeki işine haftada ancak üç saat uğrayan biridir. Babasının ayda yirmi bin kuruşu bulan gelirine güvenen Felâtun Bey; yeni çıkan Fransızca kitapları alıp okumadan kütüphanesine yerleştiren, bir giydiğini bir daha giymeyen gösteriş meraklısı bir gençtir.

Babası eski Tophane kavaslarından olan Râkım Efendi, fakir bir ailedendir. Bir yaşında yetim kalır. Annesi ve Fedayi adlı dadısı tarafından büyütülür. On altı yaşında Hariciye kalemine giren Râkım Efendi kendi kendisini yetiştirir. Fransızca ve Farsça öğrenen, zamanın bilimlerine az çok vâkıf olan Râkım Efendi; çevirmenlik, gazete yazarlığı ve öğretmenlik yapar. Birkaç yıl içinde aylık gelirini kalemden aldığı yüz elli kuruşluk aylığa ihtiyacı kalmayacak biçimde artırınca kalemdeki işinden ayrılır. Bir tercüme işinden eline geçen para ile Canan adında bir cariye satın alır. Râkım'ın evine ilk geldiği günlerde hastalıklı görünen bu kız, zamanla düzelir.

Râkım, bir arkadaşının aracılığı ile İngiliz Mister ve Misters Ziklas'ın Can ve Margrit adlarındaki kızlarına Türkçe dersi vermeye başlar. Engin bilgisi, alçakgönüllülüğü, efendiliği ile kısa sürede bu ailenin dostu hâline gelir. Bu arada Canan'a da okuma yazma öğretip onun eğitimi ile ilgilenir. Râkım bir gün Ziklasların evinde Felâtun'la karşılaşır. Felâtun, Râkım'ı Ziklasların gözünden düşürmek için birtakım hareketler yapsa da en sonunda kendi cahilliğini ortaya koyar. Râkım'ın kibarlığını bozmaması ve kendine güveni Mister Ziklas ve kızlarının hoşuna gider. Canan'ın piyano çalmaya heveslenmesi üzerine Râkım, eve bir piyano alır. Canan'a, sonradan aile dostları olacak piyano öğretmeni Yozefino'dan ders aldırır. Bir akşam Ziklaslar Râkım'ı ve Felâtun'u akşam yemeğine davet eder. Davete erken gelen Felâtun Bey'in üstüne mutfakta Fransız aşçı yemeğin mayonezini döker ve Felâtun, kimseye görünmeden evden ayrılmak zorunda kalır. Bir başka gün aşçı diye evin hanımına sarılan Felâtun, yaşanan bu rezaletten dolayı bir daha Ziklasların evine uğramaz. Râkım ise Ziklaslarla yaptığı Kâğıthane sefası ile aileyi evine davet edip gösterdiği Türk misafirperverliği ile dostluklarını ilerletir. Bu arada Felâtun Bey, babasından kalan gelirini Beyoğlu'nda hızla tüketmektedir. Zaman zaman karşılaştığı Râkım, kendisini para konusunda uyarmasına karşın bu uyarılara kulak asmaz. Râkım, kendini çok geliştiren ve tam bir hanım olan Canan ile nikâhlanır. Râkım'a karşı derin bir sevgi duyan Can ise bu sevginin imkânsızlığı ile hastalanır. Mister Ziklas'ın yüklü bir miras ile birlikte kızını Râkım'a verme teklifine karşın Canan'ı seven Râkım bunu reddeder. Felâtun Bey, parası bitince uzak bir yerde mutasarrıflık işi elde eder ve yola çıkmak için limana gider.

Ahmed Midhat Efendi

OLAY ÖRGÜSÜ: Romanda Batılılaşma sorunu, alafranga ve mirasyedi tipinden yola çıkılarak ele alınmaktadır. Alafrangalık bakımından babasını bile geçen; tembelliğinden, gezmeye ve eğlenmeye düşkünlüğünden kalemdeki işine haftada ancak üç saat uğrayan; gösteriş meraklısı bir genç olan Felâtun Bey ile kendi kendisini yetiştiren; Fransızca ve Farsça öğrenen; zamanın bilimlerine az çok vâkıf olan; çevirmenlik, gazete yazarlığı ve öğretmenlik yapan Râkım Efendi'nin yaşadıkları olaylar konu edilmektedir.

ZAMAN: Romanda anlatılan olayların yaşandığı zaman,1800'lü yılların sonudur. Bu dönem, Tanzimat Dönemi olarak adlandırılır. Anlatım zamanı (Romanın yayımlanma zamanı): 1876

MEKÂN: Olayların geçtiği mekân, genel anlamda İstanbul'dur. Felâtun Bey ile Râkım Efendi arasında geçen diyaloğun başında Dersaadet olarak bahsedilen yer de İstanbul'a verilen adlardan biridir. "Bu arada Felâtun Bey, babasından kalan gelirini Beyoğlu'nda hızla tüketmektedir." cümlesi romanda mekân olarak geçen yerlerden birinin de Beyoğlu olduğunu göstermektedir.

ÇATIŞMA:
- Batı hayranlığı-Geleneklere bağlılık
- Kibir-Alçak gönüllülük
- Cehalet-Bilgi
- İsraf etme-Tutumlu olma

TEMA: Yanlış Batılılaşma

KONU: Batı hayranlığını, alafranga yaşam tarzını temsil eden Felâtun Bey'le geleneklerinden kopmadan kendini geliştiren, alaturka yaşamı temsil eden Râkım Efendi'nin yaşadığı olaylar anlatılmaktadır.

BAKIŞ AÇISI: Metinde diyalog kısımlarının dışında kalan bölümlerde yazar, gördükleri ile birlikte kişilerin duygu ve düşüncelerini de aktardığı için hâkim bakış açısı kullanılmıştır.

ANLATICI: 3. kişili anlatıcıdan yararlanılmıştır.

ANLATIM BİÇİMİ: Öyküleyici anlatım biçimi kullanılmıştır.

SORULAR

Soru 1:
Aşağıdakilerden hangisi Tanzimat Dönemi roman ve hikâyelerinde tercih edilen temalardan biri değildir?
A) Tarihî konular
B) Kölelik
C) Batılılaşmanın yanlış anlaşılması
D) İletişimsizlikten doğan yalnızlık
E) Aşk
Cevap: D

Soru 2:
Ben "edebî" eser sayılacak hiçbir eser yazmadım. Çünkü benim eserlerimin çoğunu yazdığım sıralarda, memlekette edebiyattan anlamayanlar nüfusumuzun mübalağasız yüzde doksan dokuzunu teşkil ediyordu. Benim emelim de ekseriyete hitap etmek, onları tenvire, onların dertlerine tercüman olmaya çalışmaktı. Zaten edebiyat yapmaya ne vaktim ne de kalemim müsait değildi. Edebiyatı Hamitlere, Ekremlere yani erbabına bıraktım. Fakat ne yalan söyleyeyim, eğer elimde olsaydı onları da o devirde edebiyat yapmaktan men ederdim. Çünkü bence nüfusun yüzde doksan dokuzu koyu cehaletten tamamıyla kurtulmamış bir memlekette henüz en aydınlık ve basit fikirleri bile sökemeyen kimselere edebî eser vermek, karnını doyuramamış bir kimseye meyve ikram etmek kadar garip bir hareketti.
"Sizin eserleriniz arasında edebî olanlar hangileridir?"
sorusuna Ahmet Mithat Efendi'nin verdiği bu cevaptan hareketle onun sanat anlayışı hakkında aşağıdakilerden hangisi çıkarılabilir?
A) Öğreticiliği estetiğe tercih etmiştir.
B) Tercüme faaliyetlerini önemsemiştir.
C) Aydın beğenisine hitap eden eserler vermiştir.
D) Sanat yapma endişesi taşımıştır.
E) Eserlerinde daha çok bireysel meselelere eğilmiştir.
Cevap: A

Soru 3:
I. Araba Sevdası: Yanlış Batılılaşmanın yol açtığı gülünç durumlar
II. Taaşşuk-ı Talat ve Fıtnat: Görmeden evlilik, erkek baskısına dayalı aile düzeni, kadınların esareti
III. Zehra: Kıskançlık ve kıskançlığın yol açtığı olumsuzluklar
IV. Cezmi: Kölelik ve cariyelik
V. Karabibik: Köy yaşamı
Bu parçada numaralanmış eşleştirmelerin hangisi yanlıştır?
A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.
Cevap: D